

σφραγισμένα κιβώτια, και σε θερμοκρασία 2-6 βαθμούς Κελσίου.

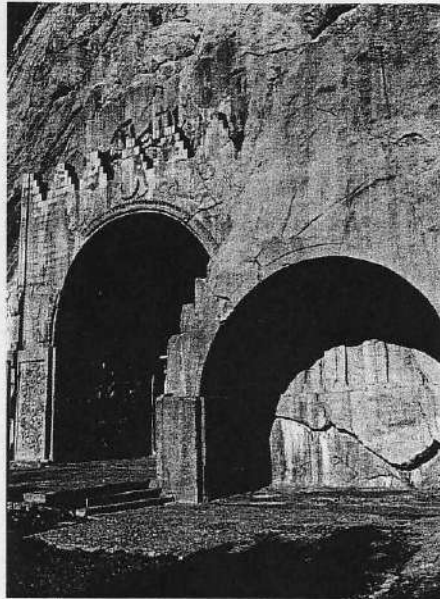
Ταγ - ε Μπυστάν. Σημαντικός αρχαιολογικός χώρος σε απόσταση 12 χλμ. ΒΑ. της κουρδικής πόλης Μπαχταράν (πρώην Κερμανσάχ) στη Δ. Περσία. Ο δρόμος, ο οποίος διασχίζει το χωριό τριγύρω από τον αρχαιολογικό χώρο, ξεκινάει από το μεγάλο σταυροδρόμι Α. της πόλης Μπαχταράν και καταλήγει σ' ένα μικρό κήπο όπου βρίσκονται διασκορπισμένα κιονόκρανα, βάσεις και τμήματα κιόνων. Δίπλα και μπροστά από τον κήπο υπάρχει μια λίμνη, η οποία εκτείνεται μέχρι μπροστά από την απότομη κατωφέρεια του βράχου, όπου έχουν λαξευτεί δυο αψίδες και διάφορα ανάγλυφα. Άλλο τμήμα της λίμνης βρίσκεται αριστερότερα μετά τη μεσολάβηση άλλου τμήματος κήπου, ενώ η πηγή της λίμνης σχηματίζεται πίσω από το πρώτο τμήμα κήπου, δεξιά από το τελευταίο ανάγλυφο. Η είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο επιτρέπεται κατά την ημέρα και κοστίζει ένα μικρό ποσό.

Ό,τι σώζεται σήμερα στο Ταγ - ε Μπυστάν χρονολογείται από τη μέση σασσανιδική εποχή, καθώς όμως η ενόπιον των αψίδων λίμνη θεωρούνταν ιερή και ο όλος χώρος είχε διαμορφωθεί ως «κήπος Παραδείσου», κάτι το οποίο ήταν ιδιαίτερα χαρακτηριστικό των Αχαιμενιδών, πιστεύεται ότι υπήρχε συνέχεια ιερότητας και ανοικοδομικής δραστηριότητας στο χώρο αυτόν, όπου ο Σαργών της Ασσυρίας και ο Ασσορμπαπιπάλ έφταναν συχνότατα από τον 8. και τον 7. π.Χ. αι. Όπως και αν έχει το πράγμα, τον 4. αι. το Ταγ - ε Μπυστάν ήταν ένας κορυφαίος χώρος του Μιθραϊσμού, της αλλοιωμένης αυτής μορφής θρησκείας, η οποία είχε πια εκποσιεί τον αρχικό αυθεντικό Ζωροαστρισμό.

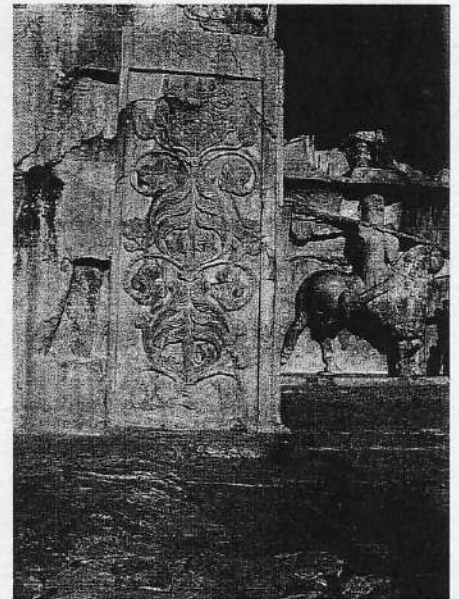
Δεξιά από τις δυο αψίδες υπήρχε η ανάγλυφο της στέψης του Αρντασίρ Β' (379 - 383), το οποίο σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση και παρουσιάζει δεξιά τον Άχουρα Μαζντά, το στεφόμενο Αρντασίρ στο κέντρο και μια σπανιότατη αναπαράσταση του Μίθρα (περσ. Μέχρ και Μιτρά), στα αριστερά. Ενώ ο Άχουρα Μαζντά και ο Αρντασίρ Β' ποδοπατούν έναν ηττημένο αντίπαλο, ο Μίθρας στηρίζεται πάνω σ' ένα δέντρο λωτού. Ο Άχουρα Μαζντά προτείνει με το δεξί χέρι το σύμβολο της περσικής εξουσίας προς τον Αρντασίρ Β', ενώ πίσω από τον Αρντασίρ Β' ο Μίθρας τείνει το ρόπαλο, άλλο σύμβολο της κοσμικής εξουσίας της Περσίας. Οι συμβολισμοί είναι πολλοί και ιδιαίτερα σημαντικοί: Ο Μίθρας με τις ακτίνες, οι οποίες εκκινούν ολόγυρα από το κεφάλι του, λαμβάνει διαστάσεις ηλιακού θεού, μεσάζοντος μεταξύ του Άχουρα Μαζντά και των ανθρώπων. Προβάλλοντας από το δέντρο τονίζει το χαρακτηριστικό της άμωμης σύλληψης και γέννησής του. Τα έντονα αυτά μιθραϊκά χαρακτηριστικά πείθουν ότι ο χώρος ήταν ένα κύριο μιθραϊκό ιερό του 4. αι. Επρόκειτο, όμως, για κάτι το ιδιαίτερο και μέχρι σήμερα άγνωστο: σημείο συγκερασμού των παλιών αχαιμενιδικών αντιλήψεων περί «παραδεισένιων κήπων» και του σασσανιδικού μιθραϊσμού.

Έντονα στοιχεία «παραδείσου» ανευρίσκουμε πιο αριστερά. Η είσοδος της μεγάλης αψίδας στο αριστερό άκρο του βράχου είχε εκατέρωθεν διακοσμηθεί με αναπαριστάσεις του Μόνου Δέντρου ή αλλιώς Δέντρου της Ζωής. Η τέχνη εδώ αποτελεί έντονο ελληνο - περσο - ινδικό μείγμα, καθώς η ελικοειδής τεχνοτροπία θυμίζει ύστερα ελληνορωμαϊκά πρότυπα, το ίδιο όμως το φυτό έχει στοιχεία συχνά αναπαριστάμενων στην Ινδία ιερών φυτών και συμβολικά μπαίνει στα πλαίσια των αχαιμενιδικών «Παραδείσων», όπου το επίκεντρο βρίσκεται ακριβώς στο Δέντρο της Ζωής.

Μέσα στην αψίδα έχουμε εντυπωσιακά ανάγλυφα: στο βάθος ο έφιππος, πάνοπλος και μεγαλοπρεπής βασιλιάς είναι ο Χοσρόης Β' Παρβίζ (591 - 628) και το άλογο του προφανώς ο αγαπημένος του Σαμπντίζ. Στο άνω διάζωμα υπάρχουν ανάγλυφες σκηνές της στέψης του βασιλιά, στα πλευρά του οποίου στέκονται η Ανάχιτα και ο Άχουρα Μαζντά. Στα πλευρά της αψίδας διακρίνονται σκηνές βασιλικού κυνηγιού μέσα σ' έναν περιφραγμένο «παραδείσο», εντός του οποίου σημειώνονται λίμνες, πλοία, πολεμιστές, δάση και θηρία. Αλλού ο βασιλιάς ακολουθείται από μουσικούς και αυλικούς, οι οποίοι κρατούν μια ομπρέλα για σκιά, αλλού αναπαρίσταται πάνω σε πλοίο για να τοξεύει κάποια

Οι δυο αψίδες που έχουν λαξευτεί στο βράχο στον αρχαιολογικό χώρο του Ταγ - ε Μπυστάν στην κουρδική πόλη Μπαχταράν (Δ. Περσία).

Ταγ - ε Μπυστάν λεπτομέρεια της ανάγλυφης διακόσμησης στην αριστερή πλευρά της Μεγάλης Αψίδας, που παριστάνει το Μονό Δέντρο ή Δέντρο της Ζωής.

πτηνά. Ο «παραδείσος» αυτός θα είχε διαμορφωθεί στον τριγύρω χώρο κατά τα πρότυπα των αχαιμενιδικών «παραδείσων».

Ανάμεσα στη μεγάλη αψίδα και το μιθραϊκό ανάγλυφο υπάρχει η μικρότερη αψίδα, η οποία χρονολογείται από τη βασιλεία του Σαπούρ Γ' (383 - 388). Ο Σαπούρ Γ' αναπαρίσταται εδώ όχι με τον πατέρα του, Αρντασίρ Β', αλλά τον παππού του, Σαπούρ Β' (309 - 379). Μια μεγάλη επιγραφή σε αρχαία περσικά (δηλαδή γραμμένα σε αραμαϊκή γραφή) διαλαμβάνει το θέμα.

Πολύ πιο ύστερα, κατά τον πρώιμο 19. αι., όταν εθνικιστικά ιδεολογικά πλαίσια είχαν έντονα εκποσιεί το Ισλάμ από τη θέση του ιδεολογικού υποβάθρου της χώρας επί δυναστείας Κατζάρ, ο κυβερνήτης της περιοχής Κερμανσάχ, Μοχάμεντ Αλί Μιρζά Ντουλάτ Σαχ, γιος του βασιλιά Φατχ Αλί Σαχ, είχε βεβηλώσει το χώρο, προσθέτοντας ένα φανταχτερό πολύχρωμο ανάγλυφο στη μεγάλη αψίδα, στο αριστερό εσωτερικό πλευρό ψηλά, στο οποίο αναπαριστάνονταν ο ίδιος με τους δυο γιους του. Μια επιγραφή στο δεξιό εσωτερικό πλευρό της ίδιας αψίδας είχε χαραχτεί, κατά τον ίδιο ασελγική τρόπο, για να μνημονεύσει την εκεί άφιξη του Νασρ Αντ - ντιν Σαχ (1848 - 1896) της κατζαρικής δυναστείας (1796 - 1925).

Η κατασκευή των δυο αψίδων μαρτυρεί ότι το αρχικό σχέδιο αποσκοπούσε στην ανέγερση τριών αψίδων, των οποίων η υψηλότερη θα βρισκόταν στο κέντρο και είναι η σήμερα αριστερά σωζόμενη. Για άγνωστους λόγους το αρχικό σχέδιο εγκαταλείφθηκε μια κάποια στιγμή μέσα στον 4. αι.

Πάνω στην κορυφή του βράχου Ιρανοί αρχαιολόγοι ανέσκαψαν το 1970 υπό τη διεύθυνση του Kambaghsh Fard ένα παρθικό αρακιδικό νεκροταφείο, ενώ 80 μ. Δ του Ταγ - ε Μπυστάν στο λόφο Κουχ - 1 Παρού ανακαλύφθηκαν όστρακα και τμήματα οψιδιανού της παλαιολιθικής εποχής, μέσα στο χώρο ο οποίος τώρα είναι στρατόπεδο φρουρών της ισλαμικής επανάστασης.

Ο τύπος της μιθραϊκής λατρείας που είχε επικρατήσει εδώ διακρίνεται για τη διάθεσή του ν' αφομοιώσει διάφορα στοιχεία της πανάρχαιας ζωροαστρικής μονοθεϊστικής θρησκείας, τα οποία προφανώς εδώ είχαν διατηρηθεί έντονα. Αυτό μάς επιτρέπει να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι ο αρχικός αυθεντικός χαρακτήρας του Ζωροαστρισμού είχε διατηρηθεί σε ύστερες περιόδους περισσότερο στον κεντρικό Ζάγρο παρά στην Περσία (Φαρς). Χωρίς λοιπόν ν' αφομοιώσει αυτά τα στοιχεία ο Μιθραϊσμός, στον οποίο τόσο έντονα και τόσο αποτυχημένα είχε αντιδράσει ο Μάνης, δε θα μπορούσε να επικρατήσει στις περιφέρειες αυτές.

Η επιβολή της ισλαμικής επανάστασης οδήγησε, όπως και σε όλους τους προϊσλαμικούς χώρους, στην αναγραφή κορανικών περικοπών και διάφορων συνθημάτων. (Αλλά ου Ακμπάρ = Ο Θεός είναι Μεγάλος, Λα ιλλάχα ιλλά Αλλάχ = Δεν υπάρχει Θεός πλην του Θεού) σε υψηλότερα σημεία της κάθετης πλαγιάς του βράχου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Kurt Erdmann «Die Kuwt Irans zur Zeit der Sasaniden» (Berlin, 1943), Edith Porada «Ancient Iran - The Art of Pre-Islamic Times» (London, 1966), Roman Ghirshman «Iran - Parthes et Sassanides, Gallimard» (Paris, 1962), F. Wachtsmuth «Zur Datierung des Taq-e Bustan und der Pariser Silberschale» στην «Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft», B. 99, 2 (1945-1949), σελ. 212 - 224, Châment Hunt, Louis Delaporte, L' Iran Antique, στη σειρά «L' evolution de l' humanité», vol. XXIV, éd. Albin Michel (Paris, 1952).

K. ΜΕΓΑΛΟΜΑΘΗΣ

ταγέτης (tagetes) (βοτ.). Γένος φυτών, της τάξης *σύνανδρα* και της οικογένειας *σύνθετα*, με 20, περίπου, είδη, τα οποία απαντούν στις περιοχές της Αμερικής, από το Μεξικό μέχρι την Αργεντινή.

Είναι μονοετείς ή πολυετείς πόες, με φύλλα αντίθετα ή επαλλάσσοντα, πτεροσχιδή ή πτερόλοβα ή πριονωτά, αδενοφόρα, τα οποία αναδίδουν ισχυρή οσμή με την τριβή, κεφάλια ποικίλου μεγέθους με περιβλήμα κυλινδρικό ή κυπελλοειδές, ανθήδια κίτρινα ή πορτοκαλόχρωμα, στικτά σε μερικά είδη με κόκκινο ή καστανό και αχαινία πλατιά ή πολυγωνικά με πάππο από λίγες τρίχες ή λέπια.

Είναι φυτά κοσμητικά, τα οποία καλλιεργούνται σε γλάστρες και στο υπαίθρο, γνωστά σε μας με το όνομα *κατφέςδες*. Καλλιεργούνται εύκολα κι ευδοκίμουν σε οποιοδήποτε έδαφος. Πολλαπλασιάζονται με σπέρματα νωρίς την άνοιξη σε θερμοσπορεία ή κι επιτόπου. Φυτεύονται συνήθως σε απόσταση το ένα από το άλλο 15 - 50 εκ., ανάλογα με το είδος και την ποικιλία. Από την άποψη αυτή οι κατφέςδες κατατάσσονται σε δυο ομάδες, τους όρθιους, που κατάνονται από τα μεξικανικά είδη τ. ο *ορθοφυής* και τ. ο *στιλβνός* και τους *απλωτούς* ή *κατακείμενους*, που κατάνονται επίσης από το μεξικανικό είδος τ. ο *αναπεπταμένος*, που παίρνει χαμηλή, απλωτή αύξηση.

Οι χαμηλές μορφές φυτεύονται σε περιχειλώματα και οι υψηλές κατά συστάδες. Ανθίζουν όλο το καλοκαίρι μέχρι το τέλος του φθινοπώρου: οι χαμηλές ποικιλίες από τον Ιούλιο και οι ψηλές από τον Ιούλιο. Στην Ελλάδα προτιμώνται οι διπλανθείς μορφές.

Τάγης (μυθ.). Σημαντική μορφή της ετρουσκικής μυθολογίας. Θεωρούνταν εγγονός του Δία. Σύμφωνα με το μύθο, ο Τ. ξεπήδησε από το έδαφος,

